

עבודת גמר במשפטים:

נושא העבודה

גיוס לצבא

**העבודה מוגשת בחסות העמותה של נוער שוחר
משפט עברי**

תוכן העניינים

הקדמה אישית	פרק ראשון
	3
מבוא	פרק שני
	4
גיוס לצבא במשפט העברי	פרק שלישי
	5
גיוס לצבא במשפט הישראלי	פרק רביעי
	8
סיכום השוואה בין המשפט העברי לישראלי	פרק חמישי
	17
	ביבליוגרפיה
	18

הקדמה אישית

עבודתי עוסקת בנושא "גיוס לצבא". בחירתי בנושא זה נבעה מתוך סקרנות להבנת המערכת הצבאית ולמורכבותה של מערכת זו. שיקול נוסף היה מעמדו המיוחד של הצבא במדינתנו, הנגזר מחשיבותו של נושא הביטחון בארץ ומהווה שירות בסיסי לאזרח ומהאוטונומיה הביורוקרטית.

בנימה אישית, הצבא הוא מקום אליו אגיע במהלך חיי, זוהי התחלה חדשה אליה אני מצפה כבר שנים, לכן זהו נושא משמעותי במיוחד עבורי.

מגוון האוכלוסיות הנמצאות בארץ ישראל כיום מאתגרות את הצבא בנושא הגיוס ולכן אני חושבת שנושא זה מעניין ומעמיק.

בתור אישה במדינת ישראל, התעניינתי לראות כיצד היחס לנשים בצבא בנושא הגיוס השתנה לאורך השנים, תפיסת גיוס הנשים בעבר לעומת גיוסן היום וההשוואה בין התפקידים בין המגדרים. כל אלה משפיעים עלי ועל התפקידים הפתוחים בפניי וכאמור גם על עתיד.

לדעתי, במערכת החינוך כיום לא מעבירים מידע מספק בשיעורים והם אינם מעמיקים את הידע על הצבא. כחלק מלימודי המשפטים, מצאתי לנכון לשלב נושא שיש בו עניין ציבורי ובעל חשיבות רבה, נושא שלא מוזכר במערכת החינוך בצורה מספקת.

יתר על כן, אני נחשקת לדעת כיצד המשפט העברי והמשפט הישראלי בחנו את נושא הגיוס המורכב בעיניהם, כיצד התפתח והשתנה במהלך השנים ולמה הובילו הפסיקות בעתיד.

מבוא

עבודה זו עוסקת בנושא הגיוס לצבא ותדון בסוגיות רבות, לדוגמה למי יש את החובה להתגייס, למי יש הזכות לקבל פטור משירות חובה, אילו אוכלוסיות מתגייסות לצבא ובאילו תנאים.

במהלך העבודה אבדוק את הזכויות הניתנות ללומדי תורה ע"י המשפט העברי, האנשים המחליטים ליישב את הארץ ואת המצווה המצויה בלהתגייס לצבא. כמו כן, אציג את נושא הגיוס בקרב האוכלוסיות השונות במדינת ישראל ואת חוק גיוס חובה במשפט הישראלי, תוך כדי תיאור החקיקות והפסיקות במשפט זה. על מנת לעשות זאת, אבחן את מקורות המשפט העברי העוסקים בגיוס לצבא ואת המצוות המצויות בנושא זה בקשר ללומדי תורה.

בנוסף, אבחן באיזה מצב נמצאת כיום מסגרת החקיקה והפסיקה בנוגע לגיוס ואציג את המצב הנוכחי בקרב אנשים ממגזרים שונים מבחינת דתות, תרבויות, ההבדל בין המגזרים, קשיים שונים בקרב נושא הגיוס המורכב ועוד.

פרק ראשון- גיוס לצבא במשפט העברי

המצווה לשרת בצבא- הצלת ישראל

עם ישראל צווה לכך שבמידה אדם נתקל באחד מבני עמנו כשהוא מצוי בסכנה, אנחנו מחויבים לעזור לו ככל האפשר, שנאמר "לא תעמוד על דם רעך" לכן כאשר אדם רואה אדם אחר שזקוק לעזרה הוא צריך להיות מודע לכך שיכול להיות שהוא יצטרך להיכנס לסיכון מסוים למען הצלתו, חובה להיחלץ להצלת ישראל¹.

בנוסף חכמים במשנה אמרו "כל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו הכתוב כאילו קיים עולם מלא", ואם כן השותף בקיומו של העם כולו על אחת כמה וכמה שהוא ממש מקיים עולם מלא². זוהי מלחמת מצווה (מלחמה שחייבים לצאת אליה) ברורה ומובהקת- "ואי זוהי מלחמת מצווה? זו מלחמת שבעה עממי, ומלחמת עמלק, ועזרת ישראל מיד צר

---

¹ ויקרא יט, טז.

² סנהדרין ד, ה.

שבא עליהם". מצוות מלחמה זו מחייבת כל אדם להסתכן מעבר למה שמצווה עלינו לצורך הצלת ישראל.³

ישוב הארץ

עם ישראל מצווה ליישב את הארץ ולרשת אותה, הארץ כולה צריכה להיות מלאה ביהודים.⁴ מצווה זו דוחה כל פיקוח נפש של יחידים, העם צריכים לכבוש את הארץ בעצמם. הצטוונו לכבוש את הארץ ולא שנסמוך על נס. מצוות כיבוש הארץ מסכנת נפשות, למרות שבכל מלחמה יש הרוגים ופצועים המצווה דוחה הכל מכוון שצריך להילחם ולהגן על ארצנו.⁵ כפי שיואב בן צרויה, שר צבא ישראל בימי דוד המלך, בזמן המלחמה והיה צורך רב להציל את העם לישוב הארץ אמר "חזק ונתחזק בעד עמנו ובעד ערי אלוהינו וה' יעשה הטוב בעינינו".⁶

בתוך מצוות ישוב הארץ ישנה מצווה כללית ואיסור הפחד- את כל המצוות אנו מקיימים כיחידים, למרות שכל ישראל ערבים זה בזה, הכוונה לקיימן "בשם כל ישראל", אבל את המצווה מקיימים כיחיד. אולם, במצוות השירות בצבא, היחיד מבטל את יחידיותו והופך להיות חלק מכולם, חלק מכל הצבא, וכך נלחמים כאחד למען ישראל. כך היחיד יכול פחות לפחד מהמלחמה. בחיים הרגילים זה שונה, כל אדם צריך להיזהר ולשמור על עצמו וככה הוא יוכל לשמור על נפשו.

יחיד שחושש מהסכנות וחושב על אישתו⁷ ובבניו כל יהודי צריך להתעלות מתפיסת עצמו כיחיד, ולראות את עצמו כחלק מכלל ישראל, כנציג שנועד לגלות את דבר ה' לעולם וכך הוא יתגבר על הפחד והוא ילחץ בגבורה רבה.

³ רמב"ם, מלכים ה, א.

⁴ במדבר לג, נג.

⁵ משפט כהן עמ' שכז, לעיל ג, ד.

⁶ יואב בן צוריה, שמואל ב', יב.

⁷ רמב"ם הל' מלכים ז, טו.

מצוות הגיוס לצבא

היעוד של צבא הגנה על ישראל הוא להציל את העם מכל אחד שכוונתו לפגוע בעם ולעזור לקיים את מצוות ישוב הארץ בשמירה רבה בכל רחבי ישראל. אף שכל המתגייסים לצבא מקיימים מצווה חשובה מאוד יש הבדל גדול ועצום בין חיילים קרביים המקריבים את עצמם לבין תומכי לחימה לבין החיילים שנמצאים בעורף.

בתקופת דוד המלך כאשר היה מלחמה, היו חיילים ששמרו על המחנה, דוד קבע כי החיילים יתחלקו בשלל שווה בשווה כמו כל החיילים הקרביים, שנאמר "כי כחלק הירד במלחמה וכחלק היושב על הכלים יחדו יחלקו". מכיון שאם הם לא היו מקבלים מהשלל כנראה שהם לא היו מסכימים למלא את תפקידם. בנוסף לכך, הם גם לא פחות בסכנה מהחיילים שבקרב עצמו מפני שבעבר העורף היה קרוב לחזית, והיו מנסים לתקוף את המחנה. ולכן תפקידם של החיילים בעורף היה מאוד מסוכן ולא פחות חשוב.⁸

אבל כיום החיילים שבעורף כמעט ולא נמצאים בסכנה ולא כחלק במלחמה, ולכן מצוותם יותר נמוכה מהחיילים הקרביים. ככל שהחייל מסכן את עצמו לטובת ביטחון ישראל כך מצוותו עצומה יותר.

האם לומדי תורה מצווים להתגייס?

המצווה ללמוד תורה אינה דוחה את המצווה להתגייס לצבא כדי להגן את ביטחון ישראל מכל צרה ופגע.

במלחמת רשות האנשים לא מחויבים להתגייס ולהילחם לטובת המדינה, הפטורים היו אנשים למשל שבנו בית אך עדיין לא נכנסו להתגורר בו או מי נטעו כרם אבל עדיין לא חיללו, אנשים שהיו בשנת הנישואין הראשונה או בשנה הראשונה בבית החדש או בשנה הרביעית בכרם שנטע.⁹

⁸ שמואל א' ל, כד.

⁹ חז"ל, סוטה מד, ב.

אך במלחמת מצווה, הכוונה למלחמה למען הצלת ישראל מכל צרה "הכל יוצאין אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה", כולם מצווים להתגייס ולהגן על ישראל. כן מצינו שהתלמידים של יהושע בן נון ודוד המלך היו חייבים לצאת להילחם למען המדינה ולא חששו מהביטול לימודי תורה בשביל המלחמה¹⁰.

מסופר שעמשא היה צריך לגייס חיילים, הוא הגיע לחכמים, הוא מצא אותם עוסקים בתורה, ושם הוא לא יכל לגייס אותם מפני שהיה מדובר במלחמת רשות, שאינה דוחה תלמוד תורה¹¹. אך אם היה מדובר במלחמת מצווה ולהילחם למען הצלת ישראל – חובה לבטל את לימודי תורה.

אמנם, לגבי אנשים יחידים הרוצים להתעלות בלימודי תורה למען ישראל, מורנו ורבי הרב צבי יהודה הכהן קוק זצ"ל, שכדאי שידחו את הגיוס במידה ואין צורך לגייסם כדי שיתרמו תרומה עצומה וגדולה המחזקת את התודעה הישראלית, לביטחון המדינה וישוב הארץ ובתנאי שיעשו זאת מתוך כבוד לחיילים המסכנים את עצמם ולתרום בחיזוק מצב הרוח של כלל ישראל.

פרק שני- הגיוס לצבא במשפט הישראלי

חוק גיוס חובה

חוק הגיוס חובה לצבא הוא חוק המחייב כל אזרח המדינה שהוא מעל גיל 18, כאשר הוא כשיר מכל מבחינה בשביל להתגייס לשירות למען המדינה.

על כל מחזיק או מחזיקה בתעודת זהות כחולה חלה עליו חובת ההתייצבות לרישומים, לבדיקות ולגיוס עצמו בהתאם לחוק¹².

---

¹⁰ רמב"ם, הל' מלכים ז, ד.

¹¹ סנהדרין מט, א.

¹² גיוס לצה"ל, ויקיפדיה

אוכלוסיית המעומדים לשירות הביטחון כוללת גברים בין הגילאים 18 עד 29 ונשים לא נשואות בין הגילאים 18 עד 26, הנמצאו כשירים.

למרות הטווח הגילאים הרחב שבו ניתן להתגייס הרוב מתגייסים הם בגילאי 18-19, בנוסף אם המעומד מעוניין להתגייס לפני גיל 18 הוא יכול להתגייס בגיל 17.5 אך עם אישור הוריו או אישור מהאפוטרופוס שלו¹³.

אורך שירות החובה לגברים עומד על 32 חודשים לעומת זה של הנשים, שאורכו 24 חודשים, אך בקרוב יחול שינוי בחודשי השירות של הגברים למען ייעול הצבא וצמצום הפערים בין המינים.

לחיילים בעלי תנאי שירות מותאמים, כמו מתנדבים, חיילים בודדים, יוצאי צבא זר, עולים וחדשים וכ"ו- משך השירות מותאם גם הוא ולרוב מקוצר משמעותית.

לצבא ישנו קריטריונים הקובעים למי יש זכות לפטור משירות הביטחון, החוק פוטר בעיקר אמהות, נשים נשואות, נשים הרות, דתיים, מי שאיננו נמצא בטווח גיל הגיוס, ותלמידי ישיבות¹⁴ המצהירים על הקדשת חייהם ללימודי תורה. בנוסף, החוק פוטר את ערביי ישראל ובני מעוטרים שונים פרט לגברים דרוזים וצ'רקסיים.

מקרים נוספים שאינם מעוגנים בחוק ופוטרים משירות הם מקרים רפואיים או נפשיים אישיים¹⁵. מעומד לשירות הביטחון יכול להימצא לא כשיר מבחינה רפואית ובמקרה כזה הוא יקבל פרופיל צבאי נמוך מהנדרש ותהיה לו אפשרות לא להתגייס או להגיש בקשת התנדבות.

אוכלוסיות שונות

גיוס נשים לשירות הביטחון

¹³ חוק שירות ביטחון, מתגייסים

¹⁴ אפשרויות ותהליכי קבלת הפטור מהשירות הצבאי- פרופיל חדש.

¹⁵ סוגיית השוויון בנטל- מטח.

עוד קודם לקום המדינה עמד שיעור הנשים בארגונים לוחמים שונים על 20%, נשות הפלמ"ח שירתו בהתנדבות כמפקדות לוחמות, חבלניות, נהגות וכ"ו. הן עברו אימונים והכשרה דומים לשל הגברים ואף פוזרו במגוון רחב של יחידות. למרות זאת, מעולם לא הייתה מדיניות רשמית של שיתוף בקרב¹⁶.

כאשר קמה המדינה עם הקמת הצבא בשנת 1948, הגיע החלטה לגייס נשים כחוק שירות חובה וזה נחשב אז כצעד חריג הנעשה מחוסר כוח אדם ומהתפיסה שבן גוריון ניסה להנחיל של "צבא העם" (שכל האזרחים צריכים לתרום למדינה).

אולם על אף עמדתו של בן גוריון לשוויון, בהתחלה נשים יכלו לשרת בתפקידים הנתפסו "נשיים" כמו אחיות, פקידות ומורות, בנוסף נקבע לכך שנשים ישרתו בתפקידים מנהלתיים, בתפקידי עזר וכדומה אך לא בתפקידי לחימה. האי שוויון המגדרי מאוד בלט שהנשים לא יכלו להיכנס לתפקידי לוחמה, ותפקידים נוספים הדורשים מאמץ פיזי, הצבא אימץ מדיניות חדשה שמרחיבה את שיבוצים של הנשים לתפקידים שהיו סגורים להן ופתוחים לגברים עד כה. עם השנים נפתחו בפני החילות יותר ויותר אפשרויות, שיאו של התהליך היה בקיץ 2001 שבו הוחלט על ביטול חיל הנשים כגוף עצמאי והקמת היוה"ל"ן (יועצת הרמטכ"ל לענייני נשים). משמעות השינוי הינה שאין בצבא טיפול מגדרי מיוחד לנשים, אלא הן כפופות בכל דבר למפקדיהן. היוה"ל"ן מהווה גוף שתפקידו- פרט לטיפול בבעיות המיוחדות לנשים- לקדם את שיוויון ההזדמנויות לנשים בצה"ל.

בשנת 2001 היוו הנשים כ- 30% מהמשרתים בשירות חובה בצה"ל. לא כל הנשים מחויבות להתגייס- אישה יכולה לקבל פטור משרות חובה ממספר סיבות למשל בשל נישואים, הריון, ענייני דת וכ"ו.¹⁷

בג"ץ אליס מילר

¹⁶ שירות נשים בצה"ל- ויקיפדיה.

¹⁷ שירות נשים בצה"ל:בין צבא העם לשוויון מגדרי.

בשנת 1994 אליס מילר בעת שהייתה סטודנטית לאווירונאוטיקה בטכניון, מילר שאפה להתקבל לקורס טיס של חיל האוויר אך בקשתה נדחתה בשל סיבה אחת – היותה אישה.

מילר עתרה לבג"ץ נגד צה"ל ומשרד הביטחון בגלל שדחו את בקשתה לקבל מיונים לקורס טיס וזה רק משום היותה אישה, עתירתה נתקבלה על ידי בג"ץ (אך לבסוף לא עברה את המיונים בשל "עודף מוטיבציה") בטענה שפסילה טוטאלית של נשים למקצוע הטיס מפרה את זכות היסוד לשוויון בין המינים. המדינה השיבה כי החוק מבחין בין נשים לגברים בשל השוני במאפיינים רלוונטיים בין שני המינים. למשל- הנשים עשויות להיעדר מהשירות בשל היריון ולידה, ועל כן יוצר קושי בתכנון המבצעי וביכולת הצבאית שלהם.

מאותה סיבה נטען כי הכשרתן הארוכה והיקרה כטייסות אינה כדאית. ההכרעה הייתה של בית המשפט העליון אשר קבע כי סירוב הצבא לקבל את מילר לקורס טיס הוא אפליה פסולה, וכי יש לאפשר לנשים להשתלב בקורס טיס. פסק הדין חולל שינוי חברתי וכיום נשים יכולות להתקבל לקורס טיס ואף לקורסים קרביים אחרים בצה"ל¹⁸.

שירות בני העדה הדרוזית בצה"ל

הדרוזים בישראל מגדירים את עצמם כקבוצה אתנית ללא שאיפה לאומית, ונאמנים למדינה שהם חיים בה. הדרוזים דוברים עברית בישראל וגם מקיימים דת ייחודית שהתפצלה מהאסלאם השיעי במאה ה-11.

לפני החלת חוק שירות חובה בצה"ל על הדרוזים, שירתו דרוזים בצה"ל על בסיס התנדבותי. בשנת 1957 הוכרו הדרוזים כעדה דתית מבחינה רשמית, דבר שלא זכו לו באף מדינה אחרת, ומאותה שנה גברים דרוזים משרתים בצבא שירות חובה. זאת בעקבות בקשה של מנהיגי העדה מראשי מערכת הביטחון לאכוף גם עליהם את חובת שירות הביטחון¹⁹.

¹⁸ בג"ץ 4541/94 אליס מילר

¹⁹ סלמאן פלאח, הדרוזים במזרח התיכון, משרד הביטחון, 2000, עמ' 226-227. 13.

מנתוני ממשד הביטחון עולה כי כיום שיעור הגיוס של בני העדה הדרוזית לצה"ל עומד על 83% ושיעור הדרוזים המשרתים כקצינים וכנגדים בצבא גבוה בצורה משמעותית מחלקם היחסי באוכלוסייה. הדרגות הבכירות אליהן הגיעו בני העדה הדרוזית כיום הם: אלוף אחד, שני תא"ל, וחמישה אל"ם. מאז שנת 2005 דרוזים משולבים גם בשירות הלאומי, והדבר מאפשר גם לנשים דרוזיות אלטרנטיבה לשירות צבאי.

כיום כל יחידות הצבא פתוחות בפני המתגייסים הדרוזים, אך רובם משרתים בגדוד "חרב", שהוא גדוד לחיילים דרוזים בלבד. גדוד "חרב" הוא הגדוד הסדיר היחיד שזכה בפרס מפקד זרוע היבשה ללחימה על השתתפותו בלחימה ב"חיזבאלה".

הדרוזים משובצים למעשה בכל יחידה ובכל תפקיד, הם משובצים בקורס טייס, בשייטת, ביחידות מודיעין וביחידות מיוחדות.

בסקרים רבים בני העדה הדרוזית דיווחו על מוטיבציה גבוהה לשרת בצה"ל, למלא תפקיד פיקודי ולשאוף להתקדם לתפקידים בכירים בצבא. דרוזים רבים הוסיפו כי השירות הצבאי יתרום לביטחונם העצמי ויסייע להם להשתלב בחברה הישראלית. כמו כן, הם קיוו שהשירות יקנה להם בגרות ועצמאות. מנגד, ישנם דרוזים שהסבירו את חוסר רצונם להתגייס עקב בזבוז זמן בגלל חוסר האפשרות ללמוד או לעבוד, סיבות דתיות ובעיות בריאותיות²⁰.

גיוס הנוצרים

היו ניסיונות רבים להקים יחידת מתנדבים ערבים-נוצרים בצה"ל אך לאור מיעוט המתנדבים זה לא יצא אל הפועל. לפיכך, כיום הנוצרים משרתים בצה"ל במסגרת התנדבותית. נוצרים שהם ערבים קיים להם האפשרות לא להתגייס וכך ההפך נוצרים שהם אינם ערבים חל עליהם חובת הגיוס לשירות הביטחון. ישנה קביעה האומרת שנוצרים בעלי זיקת עבר ליהדות או קשר משפחתי קרוב ליהודי חייבים להתגייס. יתר על כן, נוצרים שהוריו עלו לארץ ישראל והם אווזים בתעודת זהות כחולה או תושבות קבע

²⁰ מרים כהן נבות, אימאן עואדיה וצלסלב קונסטנטוב, איתור צרכים בקרב בני הנוער הדרוזים, מרכז אנגלברג לילדים ולנוער, מאייריס ג'וניט-מכון ברוקדייל, משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית, החינוך הדרוזי והצ'רקסי, נובמבר 2006.

מכוח חוק השבות, מחויבים בגיוס. בין השנים 2008-2013, גיוס ערבים נוצרים עמד על כ- 50 חיילים בלבד, ובשנת 2013 שירתו בצה"ל כ-150 נוצרים. ראש הממשלה הורה להקים פורום על מנת לקדם את הגיוס בקרב נוצרים והוועדה לשוויון בנטל עסקה בכך. שיאו של הליך זה הוא בהחלטה לשלוח לערבים נוצרים "צווי התנדבות", הקוראים להם להתגייס. צווים אלו אינם מחייבים אותם להתגייס אך היענות נרחבת לצו זה תחייב הקלה על הליך הגיוס. עם זאת, קמו יוזמות חדשות נוספות כמו סדנאות גדני"ע לצעירים נוצרים וחלוקת תלושי מזון עבור חיילים נוצרים ועוד, הביאו לעלייה רבה במספר המתנדבים²¹.

גיוס בני ישיבות

כאשר קמה המדינה נקבע כי במצב שבו זקוקים לעוד חיילים יונהג גיוס חובה בקרב חרדים ובני ישיבות לשירות הביטחון. מאז הקמת המדינה ועד עתה קיים צורך בישראל לגייס את כל הצעירים לצה"ל על פי פקודה, אך עם זאת, נוצרה בעיה שבני ישיבות- נשים וגברים כאחד, לא התגייסו עקב לימודי תורה וישוב ירושלים²².

חוק טל

תחילה, עוד לפני קום המדינה, התקיים דיון על נתינת פטור ל-400 בני ישיבות עקב מאורעות השואה על אף הצורך המידי בחיילים. בן גוריון רצה לתת את הפטור, מכיוון שמנהגם (לימוד ולמידה בישיבה) נפגע אנושות. על תלמידי הישיבות החרדים הוחל הסדר מנהלי שהנהיג ראש הממשלה ושר הביטחון דאז, דוד בן גוריון, שדחה את גיוסם של התלמידים שהתרכזו ברובם בישוב הישן בירושלים²³.

מאז ועד עתה, מרבית בני הישיבות החרדים אינם משרתים בצה"ל והם דוחים את השירות הצבאי אחת לחצי שנה באמצעות הסדר "תורתו אומנותו", מסמך זה מתאר את

²¹ ראו יוסרי ח'זראן "הנוצרים בישראל והאביב הערבי: מערביות להיבדלות?" ביאן: ראו יו"ר וועדת הפנים: "אנחנו רוצים לעודד את הגיוס לצה"ל, אנחנו רוצים לעודד את הגיוס של העדה הנוצרית לצה"ל".

²² גיוס בני ישיבות-ויקיפדיה

²³ חוק טל- הארץ

נהלי דחיית השירות. הוא מתאר כי אדם שעיסוקו העיקרי הוא לימוד תורה, רשאי לדחות את גיוסיו, עד לאחר סיום לימודיו, למעשה, פסיקה זו גורמת לכך שלרוב לא ישרתו כלל החרדים בעלי הזכות לדחייה, או ישרתו שירות חובה קצר למשך כ- 4 חודשים. על מנת לקבל זכאות להסדר זה, האדם המבקש צריך להיות תלמיד בישיבה גבוהה מגיל 16, או לסיים לימודים בישיבה תיכונית. עם השנים גדל מספרם של תלמידי הישיבות שדחו את השירות, מספרם התעצם משנה לשנה ובשנת 1977 כאשר נכנסו לקואליציה בממשלה חרדים, נקבעו כי יש עוד בני ישיבות הזכאים לקבלת הדחייה/הפטור. ב-1998 נקבע על ידי השופט אהרון ברק כי ניתן לבטל את ההגבלה על מספר הזכאים לקבלת דחייה משירות צבאי.

בשנת 2001 מספרם של בני הישיבות שלא התגייסו עמד על כ- 63 אלף. בג"ץ קבע כי צה"ל אינו רשאי עוד לדחות את שירות הגברים החרדים על דעתו בלבד, ועל הכנסת לחוק חוק המסמך את צה"ל לדחות את שירותם של לומדי התורה. בעקבות הפסיקה וכמות הרשאים לדחיית גיוס מונתה ועדה לגיבוש ההסדר הראוי בנושא גיוס בחורי ישיבות לצה"ל (ועדת טל). הועדה התבקשה להמליץ על הסדר חוקי, ראוי וישים, במגמה לצמצם את הניכור החברתי בין חלקי האוכלוסייה הישראלית.

ועדת טל היא ועדה ציבורית, הועדה עסקה בסוגיית גיוס בני ישיבות והדיחוי משירות בצה"ל הניתן להם, מתוקף הסדר תורתו אומנותו. חוק טל אפשר המשך מתן דחיית גיוס לבחורי הישיבות בכפוף לתנאים המפורטים בו. הועדה מונתה לאחר שבג"ץ קבע כי אין במסכות שר הביטחון לקבוע הסדר דחיית שירות גורף לבני ישיבות ללא הסמכה בחקיקה ראשית. אי לכך ובהתאם לזאת בג"ץ דחה את "חוק טל", תוקף החוק, הוארך כמה פעמים, למרות שבג"ץ קבע כי הוא פוגע בעיקרון השוויון. לקראת פקיעת ההוראה ב-2012, קבע בג"ץ ברוב של שישה שופטים מול שלושה, כי החוק אינו חוקתי, אינו שוויוני ואינו מידתי. מרגע ביטול החוק, הפך גיוס החרדים לסוגיה מרכזית בציבוריות הישראלית ולא תגור לקואליציית נתניהו²⁴.

---

²⁴ חוק טל - בג"ץ 07/6298
בג"ץ 07/6318

גיל הגיוס לצה"ל

במהלך מלחמת העצמאות ועוד לפני גיוסו לא מעט נערים בני 12 ומעלה לפעילות צבאית ובארגון "ההגנה". לילדים אלו היה תפקיד עקרי שבו הם היו צריכים לגנוב תחמושת מהחיילים הבריטים. בהגנה אזרחית, בקשר, התעסקו יותר בלתת תמיכה בריכוז ילדים (הבנות עזרו בתפקידי גנות) וגם בעזרה בבתי חולים. היותר בוגרים, בני ה-15 עסקו בשמירה עם החיילים שבעמדה.

הנערים שהיו בני 17 ומעלה, הפכו ללוחמים של ארגון ההגנה. אך למרות נתון זה היו מקרים חריגים שבני 12 אף ירו בנשק ועסקו בצליפה. מדינת ישראל אינה מאפשרת שילדים יתגייסו בגיל צעיר שכזה, בשנת 2004 תוקן חוק שירות ביטחון, שאומר שנערים ונערות יגויסו החל מגיל 18²⁵.

גיוס חיילים במיזם מקא"ם

מקא"ם הוא מיזם בצה"ל שמטרתו לקדם אוכלוסיות מיוחדות, החיילים המשתלבים במיזם זה סובלים מבעיות מורכבות עם קשיי הסתגלות כמו למשל עולים חדשים, רישומיים פלילים, בעלי נתונים נמוכים, עבר של התמכרויות וכיו.

מרבית חיילי מקא"ם מגיעים מרקע של הזנחה, מצוקה, ניתוק חברתי ובמצב של סיכון. מיזם זה הוקם למען החיילים כדי לסייע להם להשלים את השירות הצבאי בהצלחה – הכול במטרה לסייע להם לשרת בצבא כחלק משיקומם. מערך זה, הידוע בשמו "נערי רפול", החל בשנת 1981 בעקבות יוזמה של הרמטכ"ל דאז רפאל איתן.

בג"ץ 07/6319

בג"ץ 07/6320

בג"ץ 07/6866

²⁵ גיל גיוס - ויקיפדיה

הפרויקט נחשב לחברתי ביותר והצלחה משגשגת. במסגרת מיזם זה בצה"ל החיילים עוברים טירונות שונה מחיילים הנחשבים רגילים, טירונות המכונה "טירונות מסגלת". אחריה, הם משובצים לשירות סדיר שבו מלווה אותם מש"קיות מטעם הפרויקט. תפקידן של מש"קיות מקא"ם הוא לעזור, לתמוך ולתווך בין החיילים לבין הצבא וכך לסייע להם להשלים שירות צבאי מלא. הן אמורות לסייע לחייל מול המערכת במקרים של עבירה על כללי ההתנהגות, נפקדות, בקשה לשינוי שיבוץ, קשיי הסתגלות, אי-התאמה לשירות ועוד. בנוסף הן מסייעות לחיילים להגיע לתפקידים הנחשבים מחוץ להישג ידם על סמך נתונייהם.

אולם, למרות ההצלחה הרבה של מיזם זה, הוחלט שליווי זה לחיילים האלו יופסק, לאחר שמפקדים התלוננו כי התנהלות החיילים מול המש"קיות פוגעת בסמכות המפקדים, ומש"קיות חדשות אינן מוכשרות עוד. המשמעות היא כי ההתמודדות עם החיילים תוטל כולה על מש"קיות התש ועל מפקדיהם²⁶.

---

²⁶ הסוף לנערי רפול- דבר ראשון

סיכום- השוואה בין המשפט העברי למשפט הישראלי

נושא גיוס לצבא היא סוגיה עם עניין ציבורי רחב בקרב האוכלוסייה במדינת ישראל. בקרב המתגייסים לצה"ל ישנם סוגים שונים של אנשים הנבדלים בניהם מבחינת דת, גזע ומין. בעקבות כך, במהלך השנים נוצרו בעיות, מחלוקות וקשיים בנושא הגיוס.

על פי המשפט העברי, הצגתי את המצוות המצויות בלשרת בצבא אשר יחידים בישראל היו צריכים לרוב לקיימה. ראינו את העוצמה שקיימת במצווה האומרת שצריך להיחלץ להצלת ישראל, לעזור ואף להסתכן למען אחד מבני עמנו אשר נמצאים בסכנה. כמו כן, היו עוד מספר מצוות חשובות ומעניינות, המצווה ליישב את הארץ, המחייבת לסכן נפשות עבודה למען ההגנה על חבלי ארצנו. בנוסף, ראינו במשפט העברי את ההבדל בערך המצווה בין החיילים הקרביים לבין תומכי הלחימה, וגם את המשמעות של מלחמת מצווה האומרת שכולם מצווים להתגייס לבין מלחמת רשות הלא מחייבת להתגייס והנותנת ללומדי תורה את האפשרות להמשיך בלימודם. לעומת זאת, במשפט הישראלי נושא גיוס לומדי התורה בישראל מאז ומתמיד הייתה סוגיה המעוררת עניין בציבור, תחילה, בדומה למשפט העברי ללומדי תורה היה את האפשרות לדחות את גיוסם למען לימוד תורה וישוב הארץ אך עם הזמן הבינו שיש בעייתיות עם חוק זה, לכן החוק בוטל וכיום ללומדי תורה יש את האפשרות לקבל פטור מהצבא בהתאם לתנאים כפופים לחוק בלבד. בנוסף, במהלך

העבודה התעמקנו בנושא האוכלוסיות המתגייסים לצבא. ראינו את ההתפתחות שחלה במהלך השנים בקרב גיוס נשים, עוד לפני קום המדינה וגם בהתחלה של קומה של מדינה ישראל, הייתה אפליה בגיוס נשים לצה"ל, אך למרות כל הקשיים הקיימים, כיום יש לנשים מגוון תפקידים הפתוחים לפניהן שלא היו קיימים לפני, למשל תפקידי לוחמה. בנוסף לכך הוספתי פסקי דין המתארים את השינוי וההתפתחות שחלה במהלך השנים בקרב נשים ולומדי התורה. גיליתי גם בהכנת עבודה זו, את האוכלוסיות השונות המתגייסות לצה"ל ונושא קבלת הפטור של אנשים שונים. אני שמחה על הזכות שניתנה לי בעבודה זו לחקור את נושא מרתק זה ומקווה כי אוכל בעתיד לפעול ולחקור עוד על הנושא.

רשימה ביבליוגרפית

חקיקה

חוק טל - בג"ץ 07/6298

בג"ץ 07/6318

בג"ץ 07/6319

בג"ץ 07/6320

בג"ץ 07/6866

פסיקה

בג"ץ 94/4541 אליס מילר

ספרות מחקר

ספרים

סלמאן פלאח, הדרוזים במזרח התיכון, משרד הביטחון, 2000, עמ' 226-227. 13.

מאמרים

חיזראן, י', "הנוצרים בישראל והאביב הערבי: מערביות להיבדלות?" ביאן.

כהן, מ', עואדיה א', קונסטינטוב צ', איתור צרכים בקרב בני הנוער הדרוזים, מרכז אנגלברג לילדים ולנוער, מאייריס גיוניט- מכון ברוקדייל, משרד החינוך, המזכירות הפדגוגית, החינוך הדרוזי והצ'רקסי, נובמבר 2006.

שטרקמן ד', סוגיות השוויון בנטל, תמיד אזרחות.

שפרון גיטלמן ע', שירות נשים בצה"ל: בין צבא העם לשוויון מגדרי, המכון הישראלי לדמוקרטיה (תשע"ח).

כללי

יו"ר וועדת הפנים: "אנחנו רוצים לעודד את הגיוס לצה"ל, אנחנו רוצים לעודד את הגיוס של העדה הנוצרית לצה"ל."

משפט עברי

ספרות הפסיקה

רמב"ם, הלי' מלכים ז', ד'.

רמב"ם, הלי' מלכים ז', טו.

רמב"ם, מלכים ה', א'.

ספרות השו"ת

חז"ל, סוטה, מד, ב.

סנדהרין ד, ה

סנהדרין מט', א'.

ספרות השו"ת

מנחת חינוך תרה תרד- משפט כהן עמ כשכז, מבואר ג', ד'.

אתרי אינטרנט

אפשרויות ותהליכי קבלת הפטור מהשירות הצבאי- פרופיל חדש :

<https://www.newprofile.org/sites/default/files/infokits/Know%20Your%20Rights%20Hebrew.pdf>

בני העדה הדרוזית בשירות צה"ל

<http://www.noar.mod.gov.il/DruzeAndCircassians/Pages/Druze.aspx>

גיוס בני ישיבות

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%92%D7%99%D7%95%D7%A1_%D7%91%D7%A0%D7%99_%D7%99%D7%A9%D7%99%D7%91%D7%95%D7%AA

גיוס לצה"ל

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%92%D7%99%D7%95%D7%A1_%D7%9C%D7%A6%D7%94%22%D7%9C

גיל הגיוס לצה"ל

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%97%D7%95%D7%A7_%D7%A9%D7%99%D7%A8%D7%95%D7%AA_%D7%91%D7%99%D7%98%D7%97%D7%95%D7%9F

דרוזים – משרד הביטחון

<http://www.noar.mod.gov.il/DruzeAndCircassians/Pages/Druze.aspx>

שירות נשים בצה"ל

https://he.wikipedia.org/wiki/%D7%A9%D7%99%D7%A8%D7%95%D7%AA_%D7%A0%D7%A9%D7%99%D7%9D_%D7%91%D7%A6%D7%94%22%D7%9C

C